

МАЙБУТНЄ СПРАВЕДЛИВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УКРАЇНІ: СПРИЙНЯТТЯ В ШАХТАРСЬКИХ МІСТЕЧКАХ

Звіт за результатами фокус-груп з мешканцями семи шахтарських міст Донецької області

За ред. Анни Богушенко, Костянтина Криницького,
Марії Коваль-Гончар

Листопад 2020

Залучення місцевого та регіонального рівня на самому початку планування трансформаційних процесів є ключовим для прийняття місцевим населенням майбутніх змін.

Відкриття нових інноваційних підприємств, розвиток малого та середнього місцевого бізнесу забезпечать не тільки створення нових робочих місць, але і попередять появу нової моноіндустрії. Залежність від одного містоутворювального підприємства має відійти у минуле.

Інтереси та думки шахтарів мають бути враховані під час створення програм перекваліфікації. Фундаментальним кроком має бути перепрофілювання вищих та професійно-технічних навчальних закладів, що знаходяться у шахтарських містах і готують спеціалістів із гірничої справи.

МАЙБУТНЄ СПРАВЕДЛИВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УКРАЇНІ: СПРИЙНЯТТЯ В ШАХТАРСЬКИХ МІСТЕЧКАХ

Звіт за результатами фокус-груп з мешканцями
семи шахтарських міст Донецької області

Зміст

	ВСТУП	3
1.	МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ	7
2.	МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	9
3.	РЕЗУЛЬТАТИ ФОКУС-ГРУПОВИХ ДИСКУСІЙ	11
3.1	Поточна ситуація в регіоні	11
3.2	Можливість поступового закриття шахт: реакція та очікування ...	16
4.	ВИСНОВКИ	23
4.1	Ситуація у містах	23
4.2	Закриття шахт та їх подальша перспектива	23
4.3	Очікування місцевого населення	24
5.	РЕКОМЕНДАЦІЇ	25

ВСТУП

Кабінет Міністрів України планує закрити збиткові вугільні підприємства. У найближчі роки цей процес прискориться, адже Україна долучилася до боротьби зі зміною клімату, ратифікувавши у 2016¹ році Паризьку угоду. Щоб стримати глобальне потепління на рівні 1,52 °С, як того вимагають вчені, передбачається повна відмова від використання викопного палива у наступні 2030 років.

З одного боку, це доволі амбітне завдання для української енергетики, адже понад 30% електроенергії в державі виробляється саме завдяки спалюванню вугілля².

З іншого боку, за інформацією колишнього Міністерства енергетики, з 2004 року в Україні вже було ліквідовано 68 державних гірничих підприємств, 19 державних шахт ліквідується або перебувають у стадії підготовки до ліквідації. Наразі 29 з 33 державних шахт є нерентабельними та функціонують виключно завдяки щорічним багатомільярдним дотаціям з державного бюджету³. Кількість працівників і працівниць, задіяних у галузі, скоротилася з майже 1 млн. у 1991 році до менш ніж 40 000 у 2020 році.

Країна переживає процес повільного згортання вугільної галузі усі роки незалежності. Але у який спосіб?

Досвід закриття вугільних шахт в Україні свідчить, що воно проводилося за відсутності планів соціального та економічного розвитку регіонів та призвело до виникнення комплексних негативних наслідків. Процес ліквідації починався без консультацій із місцевою владою та населенням конкретних міст. У більшості випадків у колишніх моно містах починалися процеси економічного занепаду та міграції населення до інших населених пунктів та регіонів.

¹ Паризька кліматична угода ухвалена 12 грудня 2015 року, але ратифікована Верховною Радою України 14 липня 2016 року, тому інколи вказують різні роки.

² Міністерство енергетики, 2020: Інформація про роботу електроенергетичного комплексу. [online] Режим доступу: <http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/official-category?cat_id=245183225>.

³ З. Вондрова та ін., 2019: Досвід трансформації шахтарських регіонів: рекомендації для України (резюме дослідження). [online] Режим доступу: <<https://ecoaction.org.ua/aftercoal-ua.html>>.

Україна — не перша країна світу, яка постала перед потребою закрити вугільні підприємства. Світовий досвід демонструє, що тільки налагодження конструктивного діалогу між органами державної влади, органами місцевого самоврядування та місцевим населенням шахтарських регіонів дозволить успішно спланувати ліквідацію містоутворювальних підприємств. Усі зацікавлені сторони, сівши за стіл переговорів, мають розв'язати питання реконверсії вугільних територій, аби залучити інвестиції для створення нових чистих підприємств, сприяти працевлаштуванню та перекваліфікації працівників і працівниць.

Такий підхід називають справедливою трансформацією (англ. just transition) — модель розвитку регіону, що передбачає гідне життя та чесний заробіток усім працівникам(-цям) та спільнотам, на яких впливає процес відмови від викопного палива.

За останні декілька років питання трансформації з'явилося на порядку денному української влади.

У травні 2020 року на національному рівні Кабінет Міністрів України створив Координаційний центр з питань трансформації вугільних регіонів України, куди увійшли профільні урядовці, голови обласних державних адміністрацій, народні депутати(-ки), представники(-ці) вугледобувних підприємств, профспілок, асоціацій органів місцевого самоврядування. Одним із основних завдань центру є аналіз реального стану економіки та соціального забезпечення у шахтарських містах, пошуки нових напрямів для розвитку місцевої економіки та створення робочих місць. Унаслідок співпраці планують розробити Державну програму трансформації вугільних регіонів України.

У травні 2019 року на регіональному рівні шість шахтарських міст Донецької області (Вугледар, Добропілля, Покровськ, Мирноград, Новогродівка, Селидове), Донецька торгово-промислова палата та три місцеві громадські організації об'єдналися та створили Платформу сталого розвитку вугільних міст. Її основна мета полягає в пошуку альтернативних шляхів розвитку власних міст шляхом диверсифікації місцевої економіки і реалізації спільних інноваційних проєктів. У березні 2020 року до Платформи доєдналося сьоме місто — Торецьк.

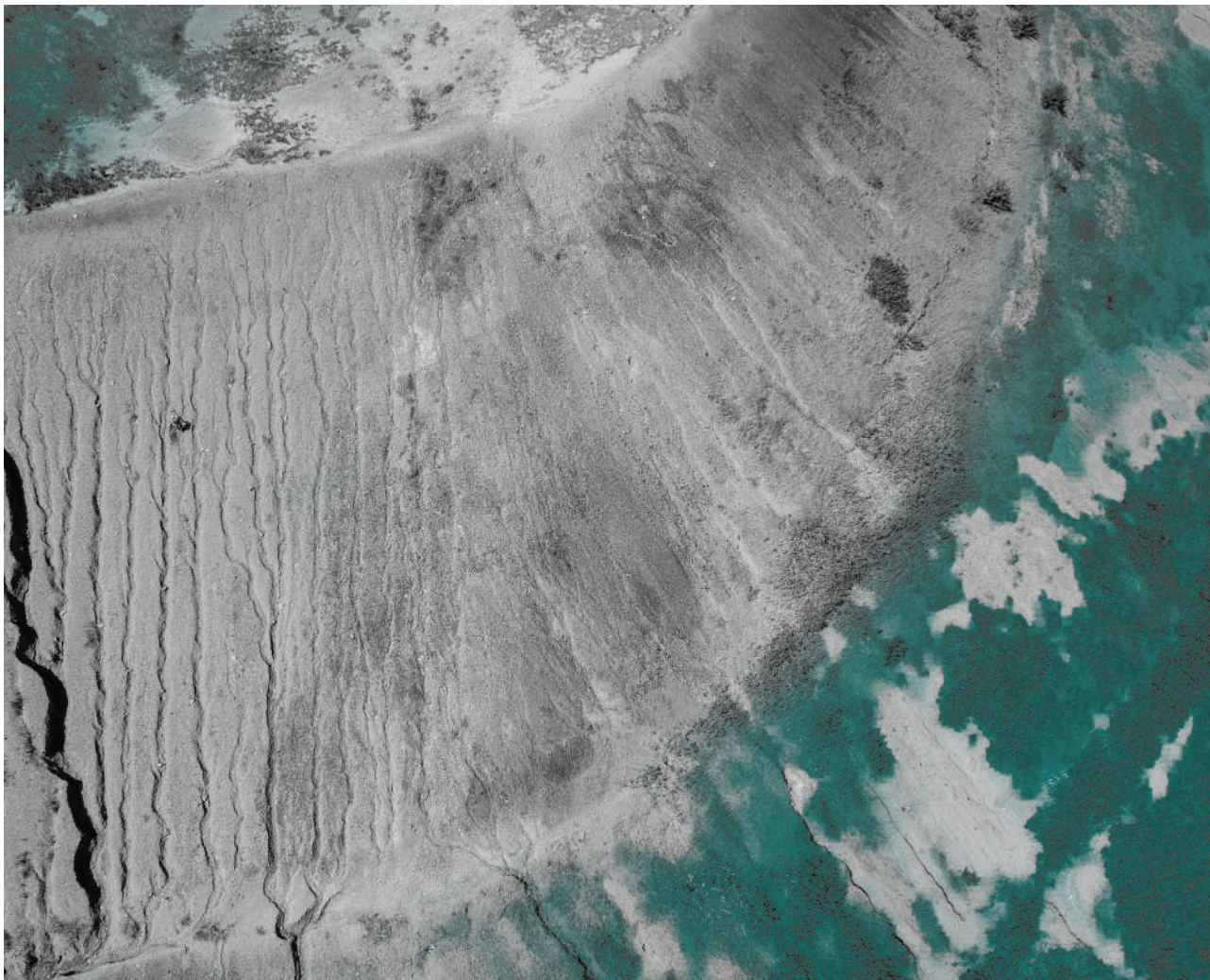

Фото: Niels Ackermann/Lundi13

Процес справедливої трансформації шахтарських регіонів неможливий без залучення місцевого населення, врахування його думки та побажань. Задля того, щоб у розпочатих процесах прозвучав голос людей з регіону, Представництво Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні та громадська організація «Центр екологічних ініціатив «Екодія» об'єднали зусилля та замовили проведення соціологічного дослідження «Майбутнє

справедливої трансформації в Україні: сприйняття в шахтарських містечках».

Запропоновані результати є відображенням настроїв місцевого населення. Висновки базуються на результатах проведення фокус-групових обговорень у семи шахтарських містах Донецької області (Добропілля, Мирноград, Новгородівка, Покровськ, Вугледар, Селидове, Торецьк).

1

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою дослідження є проаналізувати бачення мешканцями шахтарських міст Донецької області (Добропілля, Мирноград, Новгородівка, Покровськ, Вугледар, Селидо-

ве, Торецьк) розвитку регіону і конкретного міста з огляду на майбутнє закриття шахт.

2

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідження проводилось у липні та серпні 2020 р. методом фокус-групових дискусій (далі — ФГД) із мешканцями міст Добропілля, Мирноград, Новогродівка, Покровськ, Вугледар, Селидове, Торезьк. Учасниками ФГД були чоловіки та жінки віком від 18 до 60 років, у кожній дискусії брало участь 8 респондентів(–ок).

Тривалість кожної дискусії в середньому складала 120 хвилин. Всього провели 7 ФГД (по одній у кожному місті): Добропілля, Мирноград, Новогродівка, Покровськ, Вугледар, Селидове, Торезьк

За статтю

50%

жінки

50%

чоловіки

За віком

18–30

років

31–45

років

46–60

років

60

років

120 ХВИЛИН

тривалість кожної дискусії

8 осіб

брали участь у кожній фокус-групі

3

РЕЗУЛЬТАТИ ФОКУС-ГРУПОВИХ ДИСКУСІЙ

3.1 ПОТОЧНА СИТУАЦІЯ В РЕГІОНІ

ОЦІНКА СИТУАЦІЇ

У настроях населення превалює депресивна тональність: безнадія, невлаштованість, невпевненість, побоювання щодо майбутнього. Найбільш гостро респонденти та респондентки описують ситуацію у містах Селидове, Торецьк, Новгородівка.

Позитивні оцінки представлені рідше та зазвичай стосуються позитивних тенденцій щодо облаштування та благоустрою міст: ремонт доріг, встановлення освітлення в центрі, реставрація парків, встановлення фонтанів, облаштування дитячих та спортивних майданчиків. За результатами ФГД, найбільш виразно позитивні тенденції окреслені у містах Покровськ та Вугледар.

Слід також зазначити, що для мешканців і мешканок притаманна стійка асоціація міста з поняттям «шахтарське містечко»: шахти сприймаються як візитівка міста, його не можна уявити без них.

„ «Це шахтарське місто. Тут у кожній родині шахтарі, — і не по одному. Тут династії шахт. Це місто почалося з шахт»⁴.

жінка, 45 років (м. Вугледар)

ЗАЦІКАВЛЕНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ У СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ЗМІНАХ

Більшість респондентів(ок) декларують зацікавленість у соціально-політичних подіях, які відбуваються в місті. Водночас містяни чесно зізнаються, що відслідковують новини й ініціативи радше пасивно, — інформацію про життя міста отримують найчастіше від сім'ї та друзів та/або в інтернеті (соціальні мережі, рідше переглядають офіційний сайт міста).

Водночас спостерігається досить висока поінформованість серед респондентів щодо соціально-політичних змін у своєму місті. Це зумовлено тим, що міста невеликі за розміром, тому більшість змін, ініціатив, впроваджуваних проєктів є помітними для містян та обговорюються в колі близького оточення (особливо старшою цільовою аудиторією).

Слід зазначити, що очікування соціально-політичних змін притаманне для більшості учасників і учасниць. Потреба змін торкається усіх аспектів функціонування міста.

Більшість пов'язує впровадження соціально-політичних змін у містах із політичною волею та зусиллями місцевої влади, мера. Так, основні та найбільш помітні покращення в усіх містах, на думку опитаних, були ініційовані нинішньою⁵ місцевою владою.

Водночас, респонденти(ки) вважають, що всі зміни, які відбуваються в місті, впроваджуються надто повільно, є поверхневими, частковими, незавершеними.

Фото: freepik.com

⁴ Тут і далі цитати респондентів та респонденток наведені без урахування літературного редагування.

⁵ Дане соціологічне дослідження було проведено до місцевих виборів 25 жовтня 2020 року.

ШІСТЬ ОСНОВНИХ БОЛЬОВИХ ТОЧОК:

економічні проблеми (монопрофільність міста, складнощі з працевлаштуванням);

якість медичних послуг;

якість житлово-комунальних послуг;

стан міської інфраструктури (дороги, транспорт, місця культурного відпочинку та дозвілля);

екологічні проблеми;

отримання освіти та перекваліфікація.

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ МІСТ, В ЯКИХ ПРОВОДИЛОСЬ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідження засвідчило, що всі сфери діяльності у всіх містах є проблемними, ці проблеми гостро сприймаються населенням та потребують дій для їх розв'язання. Особливо це стосується економічних проблем та надання медичних послуг.

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ

„ «Ми зараз в порожнечі... Ми просто на долоньці і у нас немає ніяких підприємств. Один-єдиний хлібозавод, що приносить в бюджет міста доходи, а не однієї шахти в місті немає. Всі шахти міські закриті. Ми висимо на волосинці, тобто [немає — ред.] нічого. Просто зараз закриють хлібозавод і взагалі ноль».

жінка, 52 роки (м. Селидове)

„ «Бюджет міста залежить, в основному, від наших шахт».

жінка, 31 рік (м. Мирноград)

Широкий спектр економічних проблем є фактором, який справляє негативний вплив на всі сфери життя та розвиток міста, а також на якість життя мешканців, тож ці питання спричиняють найбільш емоційне обговорення під час ФГД.

Обговорюючи цю проблему на загальному рівні, респонденти(-ки) зазначають, що занепад головного підприємства або його закриття негативно відображається на економічному становищі міста, насамперед через недостатнє поповнення міського бюджету. Також спостерігається скорочення виробництва або закриття інших підприємств у регіоні. До того ж, респонденти(-ки) акцентують на несприятливих умовах для успішного розвитку малого та середнього бізнесу, а також незначне охоплення цим видом зайнятості містян.

Аналізуючи проблему на рівні населення, опитувані зазначали, що економічні проблеми є головною причиною

депресивних настроїв населення та занепокоєння щодо майбутнього, окрім того, часто висловлювали скарги на рівень якості життя.

Також учасники вказували на такі негативні фактори:

- не конкурентна заробітна платня на головному підприємстві;
- значні затримки виплати зарплатної платні, тому частина шахтарів страждають економічно;
- складнощі з працевлаштуванням (особливо гостро питання торкається молоді та жінок), з роботою за спеціальністю тощо.

Одним із компонентів економічних проблем, на думку опитуваних, є монопрофільність міст. Більшість оцінює її як недолік для міста, оскільки це означає залежність бюджету міста та добробуту населення від успіхів одного підприємства, звужені можливості для професійної реалізації (це дуже актуально для молоді). Найчастіше респонденти та респондентки зазначали такі негативні аспекти:

- залежність розвитку міста від одного підприємства, його успішної діяльності, що впливає на впевненість у майбутньому;
- відсутність вибору професій, зайнятості (водночас спостерігається зниження престижу професії шахтаря, вона не викликає зацікавлення у частини молоді);
- важка праця на підприємстві з неконкурентною зарплатнею, яку до того ж часто затримують.

Натомість позитив щодо монопрофільності радше пов'язаний із відсутністю інших можливостей у місті:

- підприємство є головним і стабільним джерелом поповнення міського бюджету (за умови, якщо воно не дотаційне) та робочих місць для населення;
- поодинокі: підприємство відповідає спеціалізації працевдатного населення, тобто сприяє професійній реалізації.

ПРОБЛЕМИ, ПОВ'ЯЗАНІ З МЕДИЧНИМИ ПОСЛУГАМИ

«мене старшій дитині видаляли апендицит. Ось у нас було чотири хірурга в місті. Залишилося двоє дуже літніх людей, які вже і очима не бачать».
жінка, 51 рік (м. Торезьк)

«У нас 90% населення чоловіків, які працюють на шахті. У них проблеми зі спиною, у них проблеми з легенями».
чоловік, 34 роки (м. Новгородівка)

«У нас багато шахтарів і пенсіонерів — регресники. У них професійні захворювання, вони постійно хворіють, звертаються в наші лікарні, які скорочені, [бо — ред.] лікарів немає».
чоловік, 51 рік (м. Торезьк)

Значною проблемою, яка турбує всіх респондентів, є доступ до медичних послуг та їхня якість. Особливо актуальною вона є для старшої цільової аудиторії, яка часто ставила її на перше місце у рейтингу проблем міста.

Зазвичай респонденти та респондентки зазначали такі негаразди в сфері медичних послуг:

1. закриття лікарень, скорочення лікарського штату;
2. дефіцит кваліфікованих спеціалістів, лікарів вузької спеціалізації;
3. закриття дитячих відділень, відсутність педіатрів.

Респонденти(-ки) також зауважують, що робота на виробництвах важкої промисловості негативно впливає на здоров'я робітників і робітниць, призводить до професійних захворювань, травм. Ця категорія населення також не має задовільного доступу до медичних послуг.

ПРОБЛЕМИ ЯКОСТІ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИХ ПОСЛУГ

«Я вам можу навести не одну вулицю, в кожному — кожному! — районі нашого міста є по одній такій вулиці, де вже десятиліттями сморід, прориви каналізації. Я не знаю, як там люди взагалі живуть, там же влітку квартиру не можна відкрити».
чоловік, 41 рік (м. Торезьк)

Опитувані скаржаться на низьку якість житлово-комунальних послуг у місті, яка є однією з найбільш болючих проблем. Скарги насамперед стосуються:

- водопостачання — вода подається погодинно, обладнання в аварійному стані, тому часто виходить з ладу; якість води, що подається, незадовільна, — вона брудна;

- електропостачання — подача електроенергії нестабільна, світло регулярно вимикається через несправності;
- опалення в зимовий період — не відповідає температурним нормам, а подекуди центральне опалення зовсім відсутнє, тому використовується опалення вугіллям.

Серед інших проблем ЖКГ також зазначають: зношеність житлового фонду, відсутність ліфтів, нові об'єкти не будуються, високі тарифи за послуги неналежної якості.

Проблеми житлово-комунальних послуг найбільш гостро стоять у містах Новгородівка, Добропілля, Селидове, де відсутнє центральне опалення і газифікація (мешканці використовують вугілля, до того ж часто неналежної якості); також згадувалися проблеми з вивезенням сміття (недостатня кількість спецтехніки).

ПРОБЛЕМИ ІНФРАСТРУКТУРИ

«У нас ще проблема, коли починають розводити вугілля. То, про що ми говорили, у нас там дороги є. Ті машини великі вантажні, коли возять людям вугілля або не тільки людям, вони, звичайно, розбивають нам дороги».
жінка, 31 рік (м. Мирноград)

«У них немає місця, можливості та місця для того, щоб відпочити, тобто місто дуже обмежене у відпочинку».
жінка, 52 роки (м. Селидове)

«Сприяє доброму настрою можливість цікаво проводити своє дозвілля, коли є куди піти. Не просто піти випити у чергову забігайлівку, що відкрилася, а щось нове».
чоловік, 29 років (м. Добропілля)

У розв'язанні проблем інфраструктури в усіх містах, де проводилося дослідження, зазначалися позитивні тенденції та зрушення останнім часом завдяки ініціативам міської влади. Однак це сприймається як початковий етап, зміни оцінюються як поверхневі, зазначається потреба продовження проєктів із метою оновлення та покращення інфраструктури. Проблеми інфраструктури не лише створюють незручності, але є показником розвитку міста та впливають на загальний настрій населення.

Більш позитивні оцінки притаманні респондентам і респонденткам, що проживають у Покровську та Вугледарі. Зокрема, зазначають:

- оновлення і благоустрій центру міста: ремонт доріг, озеленення, відновлення освітлення, встановлення фонтанів та пам'ятників, реставрація парків, стадіонів;
- обладнання дитячих та спортивних майданчиків.

Респонденти та респондентки міст Селидове і Вугледар також вказали на розвиток спортивної інфраструктури у місті.

Проте частіше озвучують негативні аспекти інфраструктури, як-от:

- відсутність місць культурного відпочинку та дозвілля (особливо актуально для молоді), позаяк бракує кінотеатрів або розважальних центрів;
- зруйновані дороги та відсутність освітлення в районах поза центром;
- значні інтервали руху громадського транспорту, оскільки застарілий рухомий склад потребує модернізації;
- відсутність велодоріжок.

ПРОБЛЕМИ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ

” «Взимку вікно відкриваєш — підвіконня чорне, — в сажі. Це від опалення».
чоловік, 39 років (м. Добропілля)

” «Плюс відкачка води з шахт проводиться. [а це — ред.] дуже велика кубатура і банально просто викачують в яр куди-небудь, в річку, неважливо. Немає ніяких фільтрувальних станцій».
чоловік, 26 років (м. Новгородівка)

” «Тільки одне провадження — вирубують лісопосадки і займаються торгівлею дров».
чоловік, 46 років (м. Вугледар)

Опитувані зазначають негативний вплив від шахт на довкілля, що призводить до забруднення довкілля, а також

Фото: Niels Ackermann/Lundi13

погіршення стану здоров'я населення. Однак ці проблеми менш актуальні для населення і вважаються другорядними на дану мить.

Ці проблеми можна поділити на три основні групи:

1. проблеми, пов'язані з діяльністю шахт: забрудненість повітря, водою; терикони в межах міста, підвищений радіаційний фон; порушення норм безпеки під час затоплення шахт, припиняють свою діяльність.
2. використання опалення на вугіллі, що призводить до небезпечних викидів у повітря.
3. діяльність інших промислових підприємств (наприклад, м'ясокомбінату, свиноферми тощо) впливає на довкілля, забруднюючи довкілля відходами виробництва. У міста, які розташовані поблизу, поширюється інтенсивний неприємний запах.

ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ ТА ПЕРЕКВАЛІФІКАЦІЇ

” «Тут, на донбаському кряжі у нас століття всі покоління... два-три покоління — всі шахтарі, вже ментальність, людина росте, виховується, чоловік виховується з тим розумінням, що якщо він не вирветься звідси — він буде шахтарем. Він росте в шахтарській сім'ї, він знає про шахту все, ще не спускаючись навіть в шахту. Ось у будь-якого 17-річного запитай, що таке стовбур або що таке штрек, — вони дадуть відповідь».
чоловік, 34 роки (м. Новгородівка)

” «У нас в місті проводять курси хіба що по нігтях, бровах».
жінка, 23 роки (м. Добропілля)

” «У нас в місті немає вищих навчальних закладів, є ПТУ, яке знову ж таки готує шахтарів. Тобто [потрібно — ред.] їхати в якесь інше місто на ту ж саму заочку, але заочка це дорого».
чоловік, 25 років (м. Мирноград)

Отримання освіти та перекваліфікація є актуальним питанням, особливо для молоді та людей середнього віку. Вони проявляють зацікавленість в отриманні професії, яка буде затребуваною на ринку праці та дасть інструменти для самореалізації.

Серед проблем освіти зазначають такі:

- у більшості міст недостатньо освітніх закладів, їхня кількість не задовольняє потребу населення. Зазвичай у місті функціонують школи та коледж для професійної підготовки (колишнє ПТУ). Така ситуація призводить до значного відтоку молоді з цих населених пунктів.

Фото: Niels Ackermann/Lundi13

- частина респондентів(–ок) зазначає, що в містах закриваються окремі школи (зовсім або на довготривалий ремонт), що призводить до навчання в дві зміни.

Єдине місто, де відсутня проблема з освітою — Покровськ. Після переведення ДонНТУ місто стало освітнім центром, куди стікається молодь з інших населених пунктів. Також тут функціонує педагогічний коледж.

Ключовими проблемами, пов'язаних із перекваліфікацією, є такі:

- недостатня поінформованість щодо навчальних закладів для отримання додаткової освіти (окрім звернення в Центр зайнятості);
- форма та спосіб перекваліфікації, адже зазвичай вона відбувається у такий спосіб:
 - перенавчання за місцем роботи під час отримання нових функцій;
 - курси косметичних послуг (манікюр, педикюр, перукарське мистецтво).
- можливість навчання онлайн для підвищення кваліфікації в умовах карантину (про це респонденти та респондентки згадували рідше).

ОЦІНКА ДІЙ ВЛАДИ У РОЗВ'ЯЗАННІ ПРОБЛЕМ

Зусилля попередньої та теперішньої місцевої влади⁶ учасники та учасниці часто оцінюють як непомітні або недостатні для подолання більшості проблем міста.

⁶ Дане соціологічне дослідження проводилось у вересні 2020 року.

Розв'язання гострих проблем міста має бути комплексним та потребує активної співпраці місцевої влади та вищого керівництва держави, а також вироблення стратегії у співпраці місцевої влади з профільними міністерствами (енергетики, охорони здоров'я, освіти тощо). Деякі респонденти та респондентки акцентують на потребі залучення міжнародних фондів та інвесторів, щоб підтримати різноманітні ініціативи.

На думку респондентів(–ок), більшість проблем міста лишаються поза увагою місцевої влади (як попередньої, так і теперішньої). Опитані часто не можуть одразу назвати успішні ініціативи, спрямованих на розв'язання актуальних питань.

Попри це більшість респондентів і респонденток вказують на кроки, які робить теперішня місцева влада та мер щодо поліпшення інфраструктури (вважаючи, що ця сфера повністю перебуває в компетенції місцевої влади), як-от: покращення стану (поки що) лише центральної частини міста, благоустрій дворів багатоквартирних будинків, реконструкція культурних та спортивних об'єктів тощо.

Отже, більшість опитаних очікує ініціатив місцевої влади для діалогу з вищим керівництвом країни щодо підтримки роботи шахт.

ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ ГО, ПРОФСПІЛОК, АКТИВНИХ ГРОМАДЯН(–ОК)

Зазвичай учасники не пов'язують розв'язання актуальних проблем міста з діяльністю ГО, активних громадян і громадян, а також профспілок (окрім профспілки шахтарів, яка активно відстоює права шахтарів, організовує мітин-

Фото: Niels Ackermann/Lundi13

ги тощо). Поодинокі висловлювалися очікування від діяльності ГО і активних громадян, як-от ініціатива щодо залучення інвесторів (наприклад, для завершення будівництва незакінчених об'єктів).

Більшість респондентів(ок) не знайома з діяльністю ГО в своєму місті. Поодинокі згадувалися програми від міжнародних організацій ПРООН, МОМ, USAID, які підтримують освітні програми для населення щодо відкриття власного бізнесу, комунікації з владою. Сутність та деталі даних програм невідомі опитаним, притаманне поверхове знання ініціатив.

Профспілки здебільшого оцінюються як «залежні» від керівництва компаній і міської влади, тому не мають важелів впливу на події та не захищають інтереси громадян, міста тощо.

Діяльність активних громадян радше викликає асоціації з волонтерською діяльністю: проведенням так званих суботників (наведення ладу в дворах), реалізацією культурних заходів і організацією дозвілля, а також з екологічними ініціативами та стерилізацією безпритульних тварин.

МАЛИЙ/СЕРЕДНІЙ БІЗНЕС ТА ІННОВАЦІЙНІ ПІДПРИЄМСТВА

Респондентам(кам) невідомі ініціативи щодо відкриття інноваційних підприємств у регіоні. Зазначається лише поступ у сферах торгівлі, надання послуг, громадського харчування тощо. Попри це опитані декларують зацікавленість у відкритті великих інноваційних підприємств. Слід зазначити, що жіноча аудиторія (зокрема, в м. Вугледар) вважає, що під час відкриття підприємств варто враховувати потребу жінок у робочих місцях та самореалізації (зокрема, учасниці назвали швейної фабрики або фабрики посуду).

За спостереженнями респондентів та респонденток, певна активність спостерігається у малому бізнесі торгівельної галузі та сфери послуг (косметологія, авторемонт, таксі, охорона, будівництво і ремонт тощо), а також у харчовій промисловості. Рідше згадують діяльність середнього бізнесу (м'ясокомбінат, меблева фабрика, переробка сміття). Однак ці підприємства неспроможні повноцінно задовольнити населення робочими місцями, а також пропонують малоцікаві для більшості респондентів(ок) вакансії, які передбачають важку брудну працю та низьку зарплатню. У м. Покровськ одиноким зазначена ініціатива відкриття центру інноваційних ідей для підтримки проектів громадян із різних категорій населення.

3.2 МОЖЛИВІСТЬ ПОСТУПОВОГО ЗАКРИТТЯ ШАХТ: РЕАКЦІЯ ТА ОЧІКУВАННЯ

ОЦІНКА ПОТОЧНОГО СТАНУ ШАХТ

Більшість опитаних оцінює поточне становище шахт як складне: підприємства занепадають, мають низьку рентабельність, борги, поступове скорочення діяльності. Респонденти(ки) зауважують, що на дану мить шахти працюють не на повну потужність та вважаються збитковими підприємствами. Простежується орієнтація на максимальну експлуатацію ресурсів. Престиж галузі та зацікавленість у розвитку підприємств різко знизилися. Стан матеріальної бази підприємств також незадовільний. На думку респондентів, існує гостра потреба повного оновлення/ модернізації обладнання, спорядження шахтарів тощо; потреба в інвестуванні шахт.

Водночас респонденти та респондентки зауважують, що приватні шахти в регіоні успішно функціонують, у яких

відсутні борги, наявне якісне іноземне обладнання, стабільна заробітна плата. Ці шахти розвиваються, демонструючи високу рентабельність, тому їхня продукція за-требувана на ринку.

СПРИЙНЯТТЯ ІДЕЇ ЩОДО МОЖЛИВОГО ЗАКРИТТЯ ШАХТ

„ «Якщо закрити шахти, — тут буде зона відчуження».

чоловік, 41 рік (м. Вугледар)

Закриття шахт респонденти(-ки) вважають цілком реальним варіантом (уже є приклади закриття шахт у регіоні), тому це викликає занепокоєння населення. Реакція щодо закриття шахт неоднозначна:

- учасники й учасниці погоджуються, що нерентабельні підприємства треба закривати, оскільки вони є економічно невігідними та не приносять прибуток.
- тема закриття є болючою для аудиторії: деякі опитані зазначають, що після модернізації багато підприємств могли б відновити високі показники видобутку, бути конкурентоспроможними, приносити кошти у бюджет регіону тощо.

Слід зазначити, що населення спонтанно не розглядає закриття шахт як курс розвитку регіону, — жителі орієнтовані на порятунок галузі. Частина респондентів(-ок) зазначає, що чули про плани вищого керівництва країни щодо закриття шахт у регіоні та зменшення використання вугілля як енергоносія.

Населення скаржиться на низьку зацікавленість держави розвитку галузі, адже шахтам не приділяється увага, що призводить до зниження рентабельності підприємств. Своєю чергою це призведе до занепаду монопрофільних міст регіону.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ЗАКРИТТЯ ШАХТ: ЩО ВІДОМО МЕШКАНЦЯМ

Результати дискусії засвідчили низький рівень обізнаності з європейським досвідом закриття шахт та соціальної підтримки населення.

Окремі респонденти(-ки) демонструють знання про тенденції закриття шахт в Європі (передусім згадуються приклади Німеччини та Англії). Однак такі відомості досить побіжні, опитані не досліджували питання детально, не аналізували ситуацію за кордоном.

„ «Ми не вникали в процес закриття шахт в інших державах. Не цікавилися».

жінка, 28 років (м. Покровськ)

Проте більшість респондентів(-ок) не володіє інформацією щодо державних програм Євросоюзу, спрямованих на соціальну підтримку населення в межах справедливої енергетичної трансформації. Лише поодинокі респонденти(-ки) знають, що шахти були перепрофільовані, а шахтарі були забезпечені робочими місцями або їм надали компенсації. Така процедура вважається прийнятною та справедливою, адже права робітників у такому випадку захищені, їм гарантоване майбутнє.

„ «Поступово відкривали в цих містах інші підприємства. Спершу відкрили, набрали штат, а потім вже поступово закривали шахти. Коли почали будувати [заводи — ред.], то туди почали залучати людей, платили допомогу з безробіття добру».

чоловік, 26 років (м. Новоградівка)

Однак до впровадження цієї стратегії в Україні спостерігається низький рівень довіри, ця стратегія вважається нереальною в наших умовах.

МОЖЛИВА РЕАКЦІЯ НАСЕЛЕННЯ НА ІНІЦІАТИВУ ВЛАДИ ЩОДО ЗАКРИТТЯ ШАХТ

Спонтанна реакція більшості респондентів(-ок) на ідею поступового закриття шахт (упродовж 30 років) зазвичай є емоційною та негативною, оскільки робота на шахтах є основним джерелом доходів населення. Лише подекуди опитані вважають, що під час поступового закриття шахт можна буде знайти альтернативу та професійно пере-

валіфікуватися. Серед спонтанно висловлених побоювань варто зазначити:

- на ринок праці одночасно вийде дуже багато представників і представниць шахтарської професії;
- проекти відкриття альтернативних підприємств можуть бути заморожені через брак коштів, ринків збуту тощо;
- організувати перенавчання колишніх шахтарів надто складно у поточній ситуації.

На думку респондентів(–ок), ініціатива центральної влади щодо поступового закриття шахт призведе до масових протестів населення та актуалізації міграційних процесів. Населення гостро відреагує на новину про закриття шахт, що призведе до заворушень та мітингів. Також можливі поїздки шахтарів до Києва задля захисту своїх інтересів. Переїзд із міста в інші регіони або країни розглядається багатьма респондентами та респондентками як найраціональніший вихід із ситуації. Особливо гостро закриття шахт сприймуть люди старшого віку: їм важко звикати до змін, вони є менш гнучкими, у них менше перспектив на ринку праці.

ВАЖЛИВІ КРОКИ ПІД ЧАС ЗАПУСКУ ПРОЦЕСУ ЗАКРИТТЯ ШАХТ

Від держави та місцевої влади у зв'язку з планами закриття шахт очікують таких кроків:

- надання альтернативи працевлаштування для працівників(–ць) шахт, зокрема розвиток інших напрямів діяльності в регіоні, а також надання гарантій;
- підтримка малого та середнього бізнесу;
- упровадження пільг для інвесторів, які будуть займатися репрофілюванням шахт;
- організація оперативного перенавчання, перекваліфікації робітників — безоплатно та на місці (без потреби отримувати освіту в іншому населеному пункті або ж регіоні) з урахуванням запитів усіх вікових груп:

” «Два-три місяці за верстатом з учителем постоював, — ти вже токарь. Ідеш і працюєш. Взяти того ж зварника. Повчився два-три місяці, взяв маску, електрод, тримач — і вже самостійно працюєш». чоловік, 58 років (м. Торецьк)

- забезпечення рівня заробітної платні не нижче поточної на шахтах;
- підтримка та розвиток інших галузей міста.

Держава та місцева влада розглядаються як основні стейкхолдери процесу змін — респондентам(–кам) важко уявити, які ініціативи з боку населення можуть бути успішними та ефективними для зміни ситуації в місті на краще, якщо закрити шахти. Також населення здебільшого не

готове до активності в такому напрямі, апелюючи на відсутність важелів впливу, компетенції, а також не уявляють себе поза роботою на шахтах.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ЗАКРИТТЯ ШАХТ

На думку респондентів та респонденток, закриття шахт та репрофілювання міста є трудомістким процесом, який повинен мати затверджену стратегію, проходити прозоро та реалізовуватися у тісній співпраці з місцевою громадою.

На думку респондентів(–ок), для максимально безболісного закриття шахт варто:

Налагодити тісну комунікацію та співпрацю представників влади з громадою міста

створити робочу групу, яка включатиме представників(–ць) шахтарів, тобто людей, що володіють ситуацією зсередини;

Інформувати населення про стратегію закриття шахт

яка буде детально і чітко розписана, пояснювати потребу впровадження цих радикальних змін;

Створювати та розвивати підприємства, які забезпечать зайнятність населення після закриття шахт

до будівельних робіт слід залучати колишніх шахтарів; відходити від монопрофільності міста за допомогою розвитку різних напрямів;

Запроваджувати зміни поступово

наприклад, закривати окремі ділянки шахт із подальшим працевлаштуванням робітників;

Забезпечити соціальний захист населення

особливо людей передпенсійного віку, наприклад, дати можливість допрацювати або сприяти достроковому виходу на пенсію.

Слід зазначити, що рівень довіри до влади та її обіцянок є дуже низький.

” «Діалог нічого не дасть, наші голоси ніхто не почує». жінка, 52 роки (м. Селидове)

Як впливає зі слів респондентів та респонденток, вищий рівень довіри може забезпечити нагляд та залучення міжнародних організацій.

Фото: Niels Ackermann/Lundi13

ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ТА СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА У ВИПАДКУ ЗАКРИТТЯ ШАХТ

Під час обговорення питання працевлаштування працездатного населення після закриття шахт аудиторія наголошувала на обмежених можливостях працевлаштування в регіоні. На думку респондентів(-ок), фахівці шукатимуть роботу за спеціальністю на приватних шахтах у регіоні або на шахтах за кордоном. Решта будуть намагатися використати свої навички у сферах, як-от ремонтні послуги або будівництво (зварювання, робота з металом, деревом, електрика). Молодь розглядає варіанти фрилансу та аутсорсинг. Варто зазначити низьку орієнтацію на відкриття власної справи. Причиною можуть слугувати низькі споживчі можливості населення.

Окрім цього, учасники й учасниці зазначають, що переключитися є складно психологічно.

Першою реакцією на можливість закриття шахт є побоювання міграції населення. Цей ризик респонденти(-ки) оцінюють як вкрай високий. Передусім йдеться про міграцію до великих міст, де більше пропозицій роботи. Особливо це стосується молоді, позаяк багато хто у цій категорії населення розглядає можливість виїхати з міста, тож новина про закриття шахти значно актуалізує такий намір. Запобігти міграції населення (передовсім молоді) з регіону можуть такі кроки:

- створення робочих місць, можливостей для самореалізації; конкурентні зарплати;
- розвиток міста (інфраструктура, місця дозвілля, доступне житло тощо), важливо зазначити, що покращення у різних сферах мають бути помітні.

- забезпечити участь молоді в процесах розвитку, тобто надати можливості реалізувати свої проєкти.

Респонденти вказували різні можливості працевлаштування або отримання допомоги після закриття шахт.

1. Звернення до Центру зайнятості:
 - у разі втрати роботи населення має можливість звернутися до Центру зайнятості, але респонденти(-ки) не розглядають цей варіант як дієвий, оскільки організація пропонує незадовільні вакансії та курси/навчання для перекваліфікації. Часто вони є нерівноцінними та погано оплачуваними, тож це сприймається як крок назад. Також згадується негативний досвід звернення до Центру зайнятості, зокрема паперова тяганина, потреба відмічатися, мінімальні виплати з безробіття.
 - респонденти(-ки) знають про підтримку для малого бізнесу (розгляд бізнес-планів та надання коштів на їх реалізацію). Ця можливість не дуже цікавить більшість опитаних, оскільки вони більш орієнтовані на роботу на підприємстві.
 - щодо можливості відвідувати курси для перекваліфікації склалася думка, що запропоновані спеціальності для навчання є малоцікавими.
 - населення більш схильне шукати роботу самостійно, — частіше через знайомих, в інтернеті.
2. Соціальні програми підтримки безробітних:
 - більшість опитаних не знають про соціальні програми підтримки тих, хто втратив роботу;

Фото: depositphotos.com

- нечасто зазначають про можливість отримання виплат з безробіття від Центру зайнятості;
 - поодинокі згадуються проєкти та тренінги від міжнародних організацій (підтримка у відкритті бізнесу, наприклад, від MOM).
3. Робота не за спеціальністю:
- цей досвід поширений, але учасники й учасниці тренінгу часто не вважають цей крок успіхом (до нього вдаються радше у разі гострої потреби, заради заробітку);
 - жінки переважно перекваліфікуються для роботи в сфері косметології, закладах харчування або торгівлі. Чоловіки займаються ремонтними роботами.

ПЕРСПЕКТИВИ НАЯВНОЇ ОСВІТИ ТА ПРОФЕСІЙНОГО ДОСВІДУ НАСЕЛЕННЯ У РАЗІ ЗАКРИТТЯ ШАХТ

На думку респондентів і респонденток, багатьом буде проблематично знайти роботу в місті / регіоні, особливо після закриття шахт, зокрема для людей старшого віку (після 40 років). У більшості населення освіта так чи так пов'язана з вугільною промисловістю, що обмежує їхню самореалізацію в інших сферах. Зазвичай пріоритетною та бажаною вважається робота на шахтарських підприємствах. Однак, опитані демонструють готовність працювати на будь-яких підприємствах, освоювати різні спеці-

альності, які гарантують гідний рівень життя. Молодь вважає цікавими та перспективними напрямки, як-от ІТ-технології, психологія, юриспруденція, служба в поліції, економічна сфера, маркетинг, переклади з іноземних мов, галузь послуг.

Щодо наявності навчальних закладів, де населення може швидко отримати додаткову кваліфікацію, то респонденти(ки) зазначають, що навчальні заклади у регіоні орієнтовані на молодь (університет, коледжі). Тож питання перекваліфікації населення з досвідом роботи недостатньо комунікуються, адже більшість респондентів(-ок) не поінформовані про ці можливості, не знають куди звертатися для отримання додаткової кваліфікації. Успішний досвід жодного разу не згадувався під час фокус-груп.

РОЗВИТОК РЕГІОНУ ТА ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ПІСЛЯ ЗАКРИТТЯ ШАХТ

На думку опитаних, процес диверсифікації економіки регіону у зв'язку із закриттям шахт має розпочинатись поступово, до нього слід готуватись заздалегідь — це забезпечить більшу готовність населення до змін, сприятиме поступовому впровадженню стратегії тощо.

Частина респондентів(-ок) вважає, що раціонально розвивати та підтримувати різні напрямки економіки.

СЕРЕД МОЖЛИВИХ НАПРЯМІВ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЗАЗНАЧАЮТЬ:

промисловість — виробництво плитки (тротуарної, інтер'єрної), цегли (наприклад, з ґрунту териконів) тощо;

фабрика посуду, швейна фабрика;

агросектор, ремонт сільгосптехніки, виробництво деталей для техніки;

переробка сміття;

харчова промисловість (соки, кондитерські, хлібобулочні вироби);

виробництво обладнання для отримання альтернативної енергії.

Респонденти(–ки) також вітають ідею використання інфраструктури шахт для розвитку економіки регіону.

Однак неможливо використати в подальшому інфраструктуру всіх шахт, адже ті, що занепали або зруйновані, не підлягають перепрофілюванню.

Якщо ж говорити про міжнародні проєкти підтримки, то більшість опитаних не володіє знаннями щодо активностей міжнародних організацій, які надають фінансову підтримку Донбасу. Від міжнародних організацій очікується комплексна допомога у таких напрямках:

- надання фінансової допомоги (наприклад, кредитів та грантів на розвиток бізнесу та навчання), залучення інвесторів до розвитку регіону;
- залучення спеціалістів, професіоналів міжнародного рівня до розвитку регіону, обмін досвідом з іншими країнами.

Також учасниці та учасники вважають за потребу активізувати інформування та залучення населення до наявних програм, поширювати інформацію та контактні дані міжнародних організацій, які присутні в регіоні.

ОХОРОНА ДОВКІЛЛЯ ПІСЛЯ ЗАКРИТТЯ ШАХТ

Більшість респондентів(–ок) вважає, що після поступового закриття шахт екологічна ситуація в регіоні зміниться на краще. Водночас, зважаючи на поточний проблемний стан довкілля, позитивні зміни не будуть очевидними та швидкими. Після реорганізації економіки регіону очікується посилення контролю за використанням ресурсів, шкідливими викидами тощо.

Серед переваг закриття шахт для екологічної безпеки зазначають:

- покращення стану повітря, водних ресурсів (а надалі озеленення міст та очищення водойм);
- ліквідація териконів, які тліють, та є джерелом забруднення міста, позаяк мають підвищений радіаційний фон.

Водночас респонденти(–ки) зазначили екологічні ризики під час закриття шахт, зокрема високі ризики просідання ґрунту та підтоплення міста, які пов'язані із затопленням шахт. Саме тому варто суворо дотримуватися правил безпеки у процесі консервації підземних ділянок.

4

ВИСНОВКИ

4.1 СИТУАЦІЯ У МІСТАХ

- Респонденти(–ки) зазначають превалювання депресивних настроїв населення, притаманне відчуття невлаштованості, пригніченості та страх перед майбутні. Головним чинником негативних настроїв є складна економічна ситуація в регіоні.
- Рівень зацікавленості населення у соціально-політичних подіях міста оцінюється як високий. Однак більшість людей самостійно не моніторять інформацію, частіше налаштовані на пасивне сприйняття реалій. Незважаючи на цей факт, населення досить поінформоване щодо змін, які відбуваються в місті: у населених пунктах невеликого розміру більшість змін помічаються та обговорюються в своєму оточенні.
- Найгострішими проблемами міста є економічні (зокрема, монопрофільність міста), а також пов'язані зі системою охорони здоров'я, добротністю житлово-комунальних послуг та інфраструктурою міста.
- Відчуваються не так гостро, але від того є не менш значущими проблемами є екологічні та освітні (отримання освіти і перекваліфікація).
- Опитані зазначають, що більшість проблем міста лишаються поза увагою попередньої та теперішньої місцевої влади⁷ Опитані часто не можуть назвати успішні ініціативи щодо розв'язання актуальних питань, окрім позитивної тенденції щодо покращення інфраструктури (передусім центру міста).

Зазвичай опитані не пов'язують розв'язання актуальних проблем міста з діяльністю громадських організацій, активних громадян(–ок) та профспілок.

⁷ Нагадаємо, що дане соціологічне дослідження проводилось у вересні 2020 року.

4.2 ЗАКРИТТЯ ШАХТ ТА ЇХ ПОДАЛЬША ПЕРСПЕКТИВА

Поточне становище шахт оцінюється більшістю респондентів та респонденток як складне (окрім ситуації на приватних шахтах), позаяк багато підприємств занепадають, адже мають низьку рентабельність та борги, тому є тенденція до поступового згортання діяльності.

- Отже, закриття шахт є для респондентів(–ок) реальним найближчим майбутнім, тому викликає занепокоєння. Учасники й учасниці фокус-груп погоджуються, що нерентабельні підприємства варто закривати, однак на сьогодні шахти — це єдине джерело поповнення міського бюджету. Населення пов'язує свій добробут з їхньою успішною діяльністю.
- Дослідження засвідчило низький рівень знання європейського досвіду щодо закриття шахт та соціальної підтримки населення. Респонденти та респондентки зазначають, що не цікавилися даним питанням, а також вважають, що в українських умовах такий сценарій є нереалістичним.
- Респонденти(–ки) вважають, що ініціатива влади щодо поступового закриття шахт буде сприйнята населенням емоційно та може призвести до масових протестів, а також актуалізує відтік мешканців міст до інших регіонів країни та за кордон.
- Респонденти(–ки) зазначають, що можливості працевлаштування в регіоні є обмеженими. Соціальні програми підтримки тих, хто втратив роботу, для більшості невідомі.
- Населення знає про можливість звернутися до Центру зайнятості, але не розглядає це варіантом для успішного працевлаштування, оскільки установа часто пропонує незадовільний рівень роботи та перекваліфікації, тобто вакансії є нерівноцінними, погано оплачуваними тощо.
- Учасники(–ці) фокус-групових дискусій зазначають, що їхня освіта так чи так пов'язана

Фото: freepik.com

з вуглепромисловою діяльністю, що накладає обмеження на реалізацію в інших сферах.

- Питання перекваліфікації працівників(-ць), що мають досвід роботи, комунікуються державними органами недостатньо. Більшість респондентів(-ток) не поінформовані про такі можливості, не знають куди звертатися для отримання додаткової кваліфікації.
- Більшість респондентів(-ок) вважає, що після поступового закриття шахт екологічна ситуація в регіоні зміниться на краще: поліпшиться стан повітря, водних ресурсів. Також учасники й учасниці очікують на ліквідацію териконів.

4.3 ОЧІКУВАННЯ МІСЦЕВОГО НАСЕЛЕННЯ

- Комплексне розв'язання проблем міста, тому є запит у співпраці місцевої влади та вищим керівництвом держави, зокрема з профільними міністерствами. Деякі опитувані вважають за потребу залучити міжнародні фонди та іноземних інвесторів.
- Населення у разі закриття шахт від держави та місцевої влади очікує: надання альтернативи працевлаштування для працівників шахт, підтримка малого та середнього бізнесу, запровадження пільг для інвесторів, організація оперативного перенавчання, перекваліфікації працівників(-ць), затвердження рівня заробітної платні не нижче поточної на шахтах.
- На думку учасниць та учасників, закриття шахт та перепрофілювання міста є трудомістким процесом, який повинен мати затверджену стратегію, відбуватися прозоро та реалізовуватися у тісній співпраці з місцевою громадою. Слід зазначити, що рівень довіри до влади та її обіцянок є дуже низьким. Підвищення рівня довіри до процесів можна забезпечити шляхом нагляду та залучення міжнародних організацій.
- Найвірогідніший сценарій пошуку зайнятості у разі закриття шахт: фахівці шукатимуть роботу за спеціальністю в регіоні на приватних шахтах або на шахтах за кордоном. Решта будуть застосовувати навички у наданні ремонтних послуг, будівництві. Молодь розглядає варіанти фрилансу й аутсорсингу.
- Жінки бачать перспективи у перекваліфікації для роботи в косметичній сфері, галузі харчової промисловості чи торгівлі. Чоловіки бачать можливість виконувати ремонтні роботи або працювати у сфері торгівлі.
- На думку респондентів(-ок), процес диверсифікації економіки регіону в зв'язку зі закриттям шахт має розпочинатись поступово, до нього слід готуватися заздалегідь, позаяк це забезпечить більшу готовність до змін, сприятиме поступовому впровадженню стратегії тощо.
- Пріоритетними напрямками розвитку економіки є: промисловість (виробництво тротуарної та інтер'єрної плитки, цегли), агросектор, харчова промисловість (соки, кондитерські, хлібобулочні вироби), легка промисловість (вироблення посуду, швейне виробництво), а також ремонт сільгосптехніки чи переробка сміття.
- Очікування від міжнародних організацій: надання фінансової допомоги (наприклад, кредитів та грантів із метою навчання та для розвитку бізнесу), залучення інвесторів для розвитку регіону, а також спеціалістів і професіоналів міжнародного рівня.

5

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Проведене соціологічне дослідження дає загальне уявлення про основні проблеми та побоювання жителів шахтарських міст Донецької області після закриття вугільних підприємств.

На основі проведеного соціологічного дослідження можна виокремити основні рекомендації для забезпечення справедливої трансформації вугільних регіонів, які зазначені нижче.

1. ПОТРЕБА У ТІСНІЙ СПІВПРАЦІ МІСЦЕВОГО, РЕГІОНАЛЬНОГО ТА НАЦІОНАЛЬНОГО РІВНІВ

Залучення місцевого та регіонального рівня на самому початку планування трансформаційних процесів є ключовим для прийняття місцевим населенням майбутніх змін. Місцеві потреби, інтереси, а також відповідальність мають бути на першому місці.

2. ПРОЦЕСИ ПОВИННІ ПРОХОДИТИ ПОСТУПОВО, З УЗГОДЖЕНИМИ ДЕТАЛЬНИМИ ПЛАНАМИ ТА ЧІТКИМИ ДАТАМИ

Трансформація вугільного сектору та закриття шахт має плануватися завчасно, ґрунтуючись на стратегічному баченні розвитку шахтарських регіонів. Чіткі дати закриття вугледобувних підприємств створять умови для завчасної підготовки до цього процесу з боку місцевої та регіональної влади.

3. ДИВЕРСИФІКОВАНА МІСЦЕВА ЕКОНОМІКА

Відкриття нових інноваційних підприємств, розвиток малого та середнього місцевого бізнесу забезпечать не тільки створення нових робочих місць, але і попередять появу нової моноіндустрії. Залежність від одного містоутворювального підприємства має відійти у минуле.

4. РОЗРОБЛЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОГРАМ ПЕРЕНАВЧАННЯ ТА ПЕРЕКВАЛІФІКАЦІЇ ЗВІЛЬНЕНИХ ШАХТАРІВ

Інтереси та думки колишніх шахтарів мають бути враховані під час створення програм перекваліфікації. Водночас фундаментальним кроком має бути перепрофілювання вищих та професійно-технічних навчальних закладів, що знаходяться у шахтарських містах і готують спеціалістів із гірничої справи.

Ми також вважаємо за потребу окремо наголосити на низькій довірі до обіцянок представників влади (як місцевої, так і національної), що простежується наскрізною ниткою у майже всіх порушених темах. На наш погляд, це є однією з основних перешкод на шляху до справедливої відмови від вугілля.

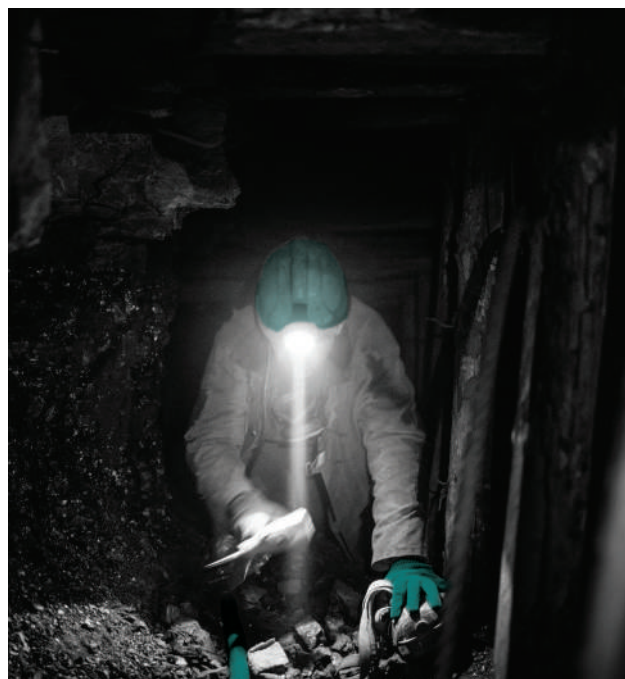

Фото: Niels Ackermann/Lundi13

Фото: Niels Ackermann/Lundi13

У той же час відповіді респондентів та респонденток на прямі запитання щодо важливих кроків для запуску закриття вугільних підприємств та загальної організації цих процесів містили поняття та основні принципи справедливої трансформації. Висновки та очікування респондентів і респонденток дають підстави стверджувати, що місцеве населення розуміє концепцію справедливої трансформації, хоча прямо не вказували на неї.

Цим дослідженням ми хочемо привернути увагу представників національної влади (насамперед, Уряду України, Міністерства енергетики та новоствореного Координаційного центру з питань трансформації вугільних регіонів) та новообраних органів місцевого самовряду-

вання, що планування трансформаційних процесів, розпочате в останні роки, потребує залучення представників місцевого населення конкретних шахтарських міст та регіонів.

Голос людей у регіонах, які найбільше постраждають через закриття вугільних шахт, має бути почутим, адже їх думки та ставлення збігаються з основоположними принципами, які наразі декларує українська влада. Саме тому ключовим для подолання первинного неприйняття невідворотних змін має стати підвищення (а в деяких випадках і побудова) довіри між представниками влади та місцевим населенням. Тільки за цієї умови трансформація буде по-справжньому справедливою.

АВТОРИ

Текст підготовлено дослідницями Infosapiens
**Інною Волосевич, Оксаною Великою,
Тетяною Костюченко**

Загальна редакція: **Анна Богушенко,
Костянтин Криницький, Марія Коваль-Гончар**

Дизайн: Олена Марчишина, Роман Марчишин

Фото: Niels Ackermann/Lundi13, freepik.com,
depositphotos.com

Це дослідження проведено Infosapiens на
замовлення Представництва Фонду ім. Фрідріха
Еберта в Україні та Центру екологічних ініціатив
«Екодія»

#JUSTTRANSITION4UA

ВИХІДНІ ДАНІ

Фонд імені Фрідріха Еберта |
Представництво в Україні
01024 Україна, Київ, Пушкінська 34

Відповідальний за друк: Марсель Рьотіг | Директор
Представництва Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні

Замовлення публікацій:
Тел.: +38 (044) 234 0038 | Факс: +38 (044) 451 4031
<http://fes.kiev.ua>
mail@fes.kiev.ua

Комерційне використання усіх матеріалів цієї
публікації не дозволяється без письмового дозволу
Фонду ім. Фрідріха Еберта

ПРЕДСТАВНИЦТВО ФОНДУ ІМ. ФРІДРІХА ЕБЕРТА В УКРАЇНІ

Фонд ім. Фрідріха Еберта (ФФЕ) — це політичний фонд, центральний офіс якого знаходиться у Німеччині. Наша діяльність зосереджена на ключових ідеях та цінностях соціал-демократії: свобода, справедливість та солідарність. Наша міжнародна співпраця забезпечується мережею представництв в більш ніж 100 державах. Наші зусилля спрямовані на підтримку політики мирної співпраці та прав людини, допомогу у створенні та консолідації демократичних інститутів, що базуються на

засадах соціальної справедливості та верховенства права, такими як вільні профспілки та сильне громадянське суспільство. Ми активно виступаємо за соціальну, демократичну та конкурентоздатну Європу в рамках євроінтеграційних процесів. Саме в дусі цих принципів Представництво ФФЕ у Києві, з часу свого заснування у 1996 році, підтримує діалог з українськими партнерами, в тому числі із ширшого кола питань, таких як демократичний сталий розвиток та безпека людини.

МАЙБУТНЄ СПРАВЕДЛИВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УКРАЇНІ: СПРИЙНЯТТЯ В ШАХТАРСЬКИХ МІСТЕЧКАХ

Звіт за результатами фокус-груп з мешканцями
семи шахтарських міст Донецької області

Залучення місцевого та регіонального рівня на самому початку планування трансформаційних процесів є ключовим для прийняття місцевим населенням майбутніх змін.

Відкриття нових інноваційних підприємств, розвиток малого та середнього місцевого бізнесу забезпечать не тільки створення нових робочих місць, але і попередять появу нової моноіндустрії. Залежність від одного містоутворювального підприємства має відійти у минуле.

Інтереси та думки шахтарів мають бути враховані під час створення програм перекваліфікації. Фундаментальним кроком має бути перепрофілювання вищих та професійно-технічних навчальних закладів, що знаходяться у шахтарських містах і готують спеціалістів із гірничої справи.